

CENTRA ZDRAVOTNĚ-SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

PRACOVNÍ REHABILITACE V ČESKÉ REPUBLICE

Dne 28. dubna 2014 uspořádalo Centrum zdravotně-sociálních studií seminář Perspektiva pracovní rehabilitace. Řečníci semináře připravili další číslo Bulletinu: **Mgr. Patrik Růcker**, koordinátor veřejné zakázky v rámci systémového individuálního projektu MPSV ČR „Regionální sítě spolupráce v pracovní rehabilitaci“ (PREGNET), **PhDr. Jitka Bienertová**, studentka doktorandského studia Specializace ve zdravotnictví, obor – Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí, dospělých a seniorů, JČU v Českých Budějovicích a **doc. MUDr. Libuše Čeledová, Ph.D.** a **MUDr. Rostislav Čevela, Ph.D., MBA** z Ústavu sociálního lékařství UK v Plzni.

Tento článek si klade za cíl poskytnout nejen základní informace o pracovní rehabilitaci (dále převážně PR), tak jak je v ČR legislativně vymezena, a zmínit, jak byl systém PR v posledních 10 letech nastavován, ale také upozornit na nízkou četnost ve využívání tohoto nástroje a naznačit některá doporučení k nápravě. Závěrem je rámcově přiblížena situace PR v sousedním Německu.

Pracovní rehabilitace je zákonem vymezena od roku 2004, a to zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zaměstnanosti“). Pracovní rehabilitace je v tomto zákoně vymezena od zmíněného roku beze změn především v 6 paragrafech (§ 69 – § 74) ve třetím díle zákona. Zákon o zaměstnanosti se provádí Vyhláškou č. 518/2004 Sb., kde je PR věnován § 1 až § 5. Podrobnější pokyny pro realizaci PR jsou pro pracovníky úřadů práce shrnuty v Normativní instrukci č. 3/2009 s dvěma pozdějšími dodatky.

Pracovní rehabilitace je zákonem o zaměstnanosti definována jako souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením (dále OZP). Uskutečňuje se na základě Individuálního plánu pracovní rehabilitace, který v součinnosti s OZP sestavuje Úřad práce České republiky (dále jen Úřad práce). Individuální plán pracovní rehabilitace (IPPR) obsahuje mimo jiné i jednotlivé formy pracovní rehabilitace a je ve své podstatě harmonogramem naplňování dohodnutého postupu vedoucího k pracovnímu uplatnění. Před uzavřením IPPR posuzuje vhodnost navržených forem odborná pracovní skupina ustanovená dle § 7 odst. 3 zákona o zaměstnanosti.

Pracovní rehabilitaci, na základě podané žádosti OZP, zabezpečuje krajská pobočka Úřadu práce místně příslušná podle bydliště OZP ve spolupráci s pracovními rehabilitačními středisky nebo může na základě písemné dohody pověřit zabezpečením pracovní rehabilitace

jinou právnickou nebo fyzickou osobu. Náklady spojené s pracovní rehabilitací hradí Úřad práce.

Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti; teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost; činnost zaměřenou na zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání nebo změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Mezi formy pracovní rehabilitace patří také nejčastěji zabezpečená příprava k práci (příprava k práci na pracovištích zaměstnavatele OZP, příprava k práci prováděná na chráněných pracovních místech právnické nebo fyzické osoby nebo ve vzdělávacích zařízeních) a specializované rekvalifikační kurzy.

Každý člověk se statusem osoby se zdravotním postižením má v ČR právo na pracovní rehabilitaci. **Na pracovní rehabilitaci může být na základě doporučení ošetřujícího lékaře zařazena i fyzická osoba, která je uznána za dočasně neschopnou práce. Na doporučení okresní správy sociálního zabezpečení vydaného v rámci kontrolní lékařské prohlídky též fyzická osoba, která přestala být na invalidní.** A také osoba, která byla orgánem sociálního zabezpečení posouzena, že již není invalidní, a to po dobu 12 měsíců ode dne tohoto posouzení.

Přesto, že je PR v ČR formálně dobře vymezena, statistické údaje z let 2010–2013 ukazují, že potenciál PR není zcela využíván. Počet osob, které využily nástroje PR v letech 2010–2013, nepřesahuje v jednotlivých letech počet 150, přitom v evidenci úřadů práce je celorepublikově stabilně přes 60 tisíc osob se zdravotním postižením. Oprávněnými žadateli o PR nejsou

pouze OZP, ale také lidé v situacích uváděných v minulém odstavci, tím se počet potenciálních účastníků PR dále navyšuje.

Systémovému nastavení fungování PR byla od roku 2004 věnována pozornost, a to především prostřednictvím realizace dvou projektů. Jednak projektem Společensví CIP EQUAL „Rehabilitace – Aktivace – Práce“ (RAP) realizovaným v letech 2006–2008 a také od roku 2012 do současnosti projektem realizovaným MPSV ČR „Regionální síť spolupráce v pracovní rehabilitaci“ (PREGNET). Účelem projektů bylo vytvořit metodické, personální a technické podmínky pro praktické naplňování legislativně vymezené pracovní rehabilitace v ČR, a to především vytvořením regionální sítě spolupracujících poskytovatelů forem pracovní rehabilitace na úrovni krajů (min. ÚP ČR, zdravotnická zařízení, vzdělávací a poradenské organizace a zaměstnavatelé). Mezi výstupy projektů patří mj. síť ergodiagnostických pracovišť pro služby zaměstnanosti v rámci celé ČR, metodické nastavení procesu PR i např. proškolení více než 240 pracovníků úřadů práce v postupech PR. Více informací je k nalezení na www.pracovnirehabilitace.cz, včetně pozvánky na závěrečnou konferenci projektu 5. 6. v Olomouci.

Na základě výstupů z uvedených projektů se nabízí řada doporučení pro vyšší využití potenciálu PR v ČR, např. 1) vytvoření funkční sítě poradců pro PR v rámci ÚP ČR a jejich pevné začlenění do personální organizační struktury (např. GŘ ÚP ČR metodicky zastřešuje proces pracovní rehabilitace prostřednictvím metodika pro pracovní rehabilitaci, v rámci Krajských poboček ÚP ČR působí koordinátor pracovní rehabilitace, který koordinuje procesy při uplatňování jednotlivých forem PR v rámci celého kraje a koordinuje práci poradců pro pracovní rehabilitaci; na regionální úrovni bývalých okresů realizuje procesy pracovní rehabilitace poradce pro pracovní rehabilitaci); 2) zlepšování informovanosti o existenci a možnostech PR mezi oprávněnými osobami i dalšími „stakeholdery“ PR (např. ošetřujícími lékaři, lékaři posudkové služby či pracovními lékařskými službami) a zvyšování nabídky pro realizaci pracovní rehabilitace (zapojování dalších vhodných subjektů a využívání všech dostupných forem PR); 3) odstranění překážek procesu PR (např. vyjasnění aplikace zákona o veřejných zakázkách na PR, fungování Odborné pracovní skupiny); 4) vymezení samostatného rozpočtového rámce pro PR.

V sousedním Německu⁽¹⁾ je pracovní rehabilitace označována termínem „dávky k participaci na pracovním životě“ (tzv. Leistungen zur Teilhabe am Arbeitsleben, zkr. LTA). Dávky⁽²⁾ k participaci na pracovním životě jsou poskytovány nositeli rehabilitace (Rehabilitationsträger) postiženým nebo **postižením ohroženým osobám** na základě jejich žádosti. Nositeli pracovní rehabilitace může být až 6 různých institucí (v závorkách je uváděn počet příjemců LTA v roce 2010⁽³⁾): Spolková agentura práce (113 584), nositelé zákonného důchodového pojištění (124 378), nositelé zákonného úrazového pojištění (17 512), nositelé zaopatření obětí války a nositelé péče o oběti války (874), nositelé veřejné péče o mládež (ne-

zjištěno) a nositelé sociální pomoci (6 880). **Cílem dávek k participaci na pracovním životě je udržet, zlepšit, vytvořit nebo obnovit pracovní schopnost postižených nebo postižením ohrožených osob s ohledem na jejich výkonnost a pokud možno trvale zajistit jejich participaci na pracovním životě.** Dávky jsou poskytovány buď samostatně, nebo jako doplněk k dávkám léčebné rehabilitace.

Pracovní rehabilitaci v ČR lze z hlediska právní úpravy považovat za nejuceleněji propracovanou oblast rehabilitace. Pro její vyšší využívání však chybí zatím v ČR větší motivace u všech zainteresovaných stran, tedy ÚP ČR, zdravotnických institucí (léčebná rehabilitace, ošetřující lékaři, lékařská posudková služba, pracovní-lekářské služby), zaměstnavatelů i u oprávněných osob pro PR. Otázkou a výzvou pro budoucnost je hledání jak zvýšit tuto motivaci pro realizaci PR jak celého „systému“, tak jednotlivců, abychom se alespoň částečně čteností zapojených osob do PR poměrově přiblížili situaci u našich německých sousedů.

Významným předpokladem je nalezení řešení v legislativním vymezení uceleného pojetí rehabilitace v ČR. Usnesením vlády ČR č. 256 ze dne 14. dubna 1998 byl schválen Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením, který ve svých opatřeních formuloval zavedení komplexního systému rehabilitace osob se zdravotním postižením. **V roce 1999 byla na Ministerstvu práce a sociálních věcí ustavena mezeresortní pracovní skupina, jejímž úkolem bylo vypracovat a navrhnout koncepci systému rehabilitace pro osoby se zdravotním postižením v České republice. Požadovaného cíle – zavedení moderního pojetí rehabilitace – však nebylo dosud v ČR dosaženo.**

Na základě demografických proměn společnosti ovlivňujících i prostředí světa práce se nabízí pohlížet v budoucnosti na rehabilitaci obecně, a na pracovní rehabilitaci zvláště, také jako na nástroj kultivace a rozvoje pracovní schopnosti a jejího smysluplného uplatnění nejen u osob se zdravotním postižením.

Poznámky

- (1) Využito publikace VÚPSV: Politika zaměstnanosti osob se zdravotním postižením ve Spolkové republice Německo, Mirjam Suchomelová, VÚPSV, v. v. i. Praha 2013
- (2) Nejblíže k překladu termínu Leistungen („dávky“) je v terminologii aktivní politiky zaměstnanosti v ČR – opatření a nástroje.
- (3) Dle údajů „Teilhabebericht der Bundesregierung über die Lebenslagen von Menschen mit Beeinträchtigungen“, August 2013, Bundesministerium für Arbeit und Soziales.

Centrum zdravotně-sociálních studií je interní výzkumné, vzdělávací a poradenské pracoviště vysoké školy CEVRO Institut. Zaměřuje se na výuku, grantovou a projektovou činnost ve zdravotní a sociální oblasti. Záměrem centra není pojímat zdravotní a sociální problematiku odděleně, ale naopak obě témata propojovat. Nedílnou činností centra je pořádání debat s klíčovými osobnostmi ve zdravotnictví a sociálních službách.